

Onrus en geweld: 2014 (1)

1 Algemeen

Die jaarlikse bekendmaking van misdadaisyfers en statistiek is altyd kontroversieel. Hoewel aanvanklik bekendgemaak is dat die misdadaisyfers belowend is omdat dit gedaal het, het dit later geblyk dat die syfers (weereens) nie korrek verwerk en weergegee is nie (Hartley 'Police crime data based on outdated estimates' *Business Day* (2013-10-09) 1; Reid 'Statistically speaking – do we trust government's crime numbers?' *Servamus* (2014-01-01) 77; Red 'Crime challenge' *Cape Argus* (2013-09-20) 14). Dit wil voorkom of die syfers verkeerd is omdat die Suid-Afrikaanse Polisie (SAPD) versuim het om vorige jare se misdaadkoerse (getal misdade per 100 000 mense) na aanleiding van die jongste bevolkingstatistiek van Statistieke Suid-Afrika terugwerkend aan te pas (Red 'Foutiewe syfers laat hoop kwyn' *Volksblad* (2013-11-08) 6). Die vorige jaar se statistiek is op grond van die 2001-sensusopname bereken (Anon 'Crime statistics out of date and like comparing apples with oranges' *Sunday Independent* (2013-09-22) 6). Die huidige boekjaar se statistiek is egter volgens die bevolkingskattings van die 2011-sensus bereken, wat beteken dat die verskillende jare se syfers nie met mekaar vergelyk kan word nie (Matipa 'Polisie onderspeel styging in misdaad' *Beeld* (2013-11-07) 4). Behalwe die statistiek-probleem, word die misdadaisyfers ook vreemd gekategoriseer (Red 'Misdaadstatistiek polities gekleur' *Afrikaner* (2013-10-10) 3). Byvoorbeeld, misdadaisyfers ten opsigte van moord onderskei nie tussen 'gewone' en plaasmoorde nie. Hoewel die amptelike polisie-statistiek aantoon dat veediefstal gedaal het, beweer die Veediefstalforum dat alle inligting nie op die tafel geplaas is nie (Red 'Polisiesyfers vertel nie volle verhaal' *Landbouweekblad* (2013-10-04) 117). Alhoewel beweer word dat verkragting afgeneem het, toon navorsing eerder dat dit toegeneem het, maar slegs minder gereeld aangemeld word. (Matipa 'Al minder meld verkragtings aan – navorsing' *Beeld* (2013-11-07) 4). In effek kan die misdadaisyfers dus nie vertrou word nie – syfers toon byvoorbeeld dat misdaad in die geheel afgeneem het, maar statisties lyk dit eerder asof moord en gewelddadige misdaad die hoogste styging in 10 jaar getoon het. Die Instituut vir Sekerheidstudies het voorgestel dat Statistieke Suid-Afrika eerder die misdadaisyfer-diens moet oorneem en dat dit nie meer in die hande van die SAPD hoort nie. Foutiewe statistiek hou ernstige negatiewe gevolge in, nie net omdat 'n vals beeld aan die land voorgehou word nie, maar ook omdat daar nie werklik

beplan kan word om die grootste bedreigings effektief aan te spreek nie. Korrekte statistiek daarenteen kan daartoe bydra dat die regte maatreëls betyds getref kan word en dat hulpbronne tot die beste voordeel aangewend word.

Die misdaadstatistiek het wel daarin geslaag om die gevaarlikste gebiede in die land uit te wys. In Kaapstad word 40% van die provinsie se gewelddadige misdade in slegs ses gebiede gepleeg, naamlik in Khayelitsha, Harare, Lingulethu-Wes, Guguletu, Nyanga en Philippi-Oos (Gerber 'Fokus op ses ergste gebiede in Kaapstad' *Burger* (2013-10-23) 6). Hoewel die verskillende gebiede nie identiese omstandighede het nie, was sekere faktore wel by almal aanwesig, naamlik alkohol- en dwelmmisbruik en armoede. Hierdie gebiede is ook bekend vir hul bendegeweld. Behalwe sosiale en maatskaplike faktore, is dit ook opvallend dat hierdie gebiede almal baie spaza-winkels het. Die besighede word gewoonlik deur buitelanders bedryf. Rovers sien spaza-winkels as sagte teikens vir geweld teen vreemdelinge.

Soos in die vorige verslagtydperk, was die afgelope tydperk weer deur protesoptogte en betogings gekenmerk. In Gauteng alleen was daar vir die tydperk Desember 2013 tot Februarie 2014 569 protesoptogte waarvan 122 gewelddadig was (Red 'Government must lead SA or watch out for a major uprising' *The Star* (2014-02-10) 13). In die algemeen is die proteste en betogings op dienslewering gerig, wat veral verband hou met skoon water, behuising, elektrisiteit, sanitasie, riolering en vullisverwydering (sien in die algemeen Damons 'Inwoners betoog oor swak dienslewering' *Volksblad* (2014-03-13) 4; Sieberhagen 'Betoging: Bus brand, klippe tref motors' *Beeld* (2014-01-16) 10; Nel 'Ons veg vir dienslewering' *Beeld* (2013-10-25) 4). In baie van die gebiede waar proteste plaasgevind het, was daar prakties geen dienslewering nie. Versoeke dat aandag gegee word aan probleme is ook geïgnoreer. Dit wil voorkom asof gewelddadige optrede in hierdie gebiede 'n laaste uitweg was, nadat daar lank reeds vreedsaam betoog, of onderhandelings en samesprekings was wat tot niks gelei het nie. Sulke gewelddadige optrede, waartydens dikwels openbare en gemeenskapsgeboue beskadig of afgebrand is, was dus juis onderneem om die aandag op voortslepende probleme te vestig (Molatlhwa 'Study finds method to protester madness' *Sowetan* (2014-02-13) 6). Regerings- en openbare geboue is juis gekies omdat die gemeenskap weet dit sal (redelik vining) weer herbou word. Dit is dus jammer en eintlik ironies dat gemeenskappe bereid is om hul eie infrastruktuur op te offer vir uiteindelijke dienslewering. Van die geriewe wat onlangs verloor is, het klinieke, biblioteke, gemeenskapsale en munisipale geboue ingesluit (Nel 'Protes lei tot R11 m. se skade' *Beeld* (2013-10-29) 12). Dit is ook opvallend dat heelwat van die deelnemers jong mense en skoolkinders is wat eintlik besig moet wees met opleiding en in skole moet wees. In sommige gebiede was skole gesluit en was daar geen onderwysers aan diens nie en kinders verloor dus waardevolle onderrig wat baie moeilik weer ingehaal kan word.

Behalwe die verlies aan infrastruktuur en geboue, is menseverlies toenemend die geval. Dit wil voorkom asof die polisie nie voldoende opgelei is om groot skares te hanteer nie (Swanepoel 'Gebrekkige opleiding lei tot geweld' *Beeld* (2014-01-15) 4). Lede van die polisie het verder ook nie die nodige ervaring op die gebied nie en het ook dikwels nie die regte wapens nie. Om hierdie redes tree polisie soms baie hardhandig op en is verskeie mense reeds in optogte en proteste gedood. Nasionaal het die getal sake van hardhandigheid en polisiegeweld met 313% toegeneem. Omdat die polisie diens ook die 'gesig van die regering' verteenwoordig, is dit hulle wat prakties met die skare se frustrasie en ongeduld gekonfronteer word. Hoewel die polisie hulself moet verdedig, is daar 'n fyn balans tussen skarebeheer en polisiegeweld (Anon 'Police not equipped to handle riots – expert' *Citizen* (2014-01-15) 4). Dit is ook problematies en oneffektief dat die polisie vir politieke probleme ingespan word. Dus, ongeag hoe goed die polisie opgelei is, proteste en betogings sal steeds voortgaan solank die kern van die probleem onaangespreek bly. Dit wil voorkom of hierdie gewelddadige optogte deel vorm van die groter 'rebellion of the poor' - 'n noodroep dat sosio-ekonomiese en maatskaplike probleme dringend aangespreek moet word (Rabkin 'Unresponsive state to blame for violence' *Business Day* (2014-02-13) 3).

Tydens optogte en blokkering van paaie deur boumateriaal, brandende motorbande en ander voorwerpe wat hindernisse daarstel, tree groter lewensverlies in omdat ambulanses en nooddienste nie die gewondes en beseerdes betyds kan bereik nie (Van Schie 'Death and burning tyres tell tragic tale' *The Star* (2014-02-06) 2). Die tydperk is ook gekenmerk deur taxi-geweld in Delft en Khayalitsha in die Wes-Kaap en die Wes-Kaapse regering moes buitengewone stappe neem om dié geweld te bekamp (AK 1234 in SK 37197 van 2013-12-23; AK 1235 in SK 37198 van 2013-12-23; AK 1233 in SK 37196 van 2013-12-23; AK 1232 in SK 37195 van 2013-12-20).

Geweld word toenemend teen kinders en deur kinders gepleeg (sien Madisa 'Child violence on the rise in SA' *The New Age* (2014-02-05) 6). Wat geweld teen kinders betref, is dit kommerwekkend dat veral seksuele geweld deur persone gepleeg word wat aan die kind bekend is en gevolglik deur die kind (en sy of haar gesin) vertrou word. Dit sluit in: familielede, gesinsvriende, kennisse, bure, versorgers en lede van uitgebreide families, soos ooms, neefs en oupas. Kinders wat die grootste risiko vir geweld in die algemeen toon, is gewoonlik uit disfunksionele gesinne afkomstig, leef in armoede, is dikwels die kinders van enkelouers of huishoudings wat in beknopte, nie-ideale gesinsomstandighede leef. In baie van die gesinne is daar ook dwelm- en alkoholmisbruik. Dit gee daartoe aanleiding dat ouerlike verpligtinge dikwels versaak word, dat kinders verwaarloos word en dat ouers nie weet waar kinders hul bevind nie. In gebiede waar bendegeweld, georganiseerde misdaad en werkloosheid hoogty vier, is kinders gewoonlik ook aan groter risiko's blootgestel (Nel 'Geweld lei tot talle skoliere se dood' *Beeld* (2013-11-13) 8; Jansen 'Kinders leef hier in vrees'

Rapport (2014-01-26) 10). In bendegebiede waar wapens, veral vuurwapens, vrylik in omloop is, is die risiko vir geweld teen veral kinders ook groter (Red 'Cape gangs: below the surface' *City Press* (2013-12-08) 50).

Skoolkinders en tieners is dikwels die slagoffers van geweld (Nel 'Geweld lei tot talle skoliere se dood' *Beeld* (2013-11-13) 8). Byna 'n tiende van alle skoolkinders wat in 2012 in Gauteng dood is, het weens geweld gesterf. In Gauteng het daar in die loop van 2012 1043 skoolkinders gesterf, die hoogste syfer in die land. 101 is weens geweld dood, 269 het hul lewens in ongelukke verloor, 604 het aan siektes beswyk en 69 kinders het selfmoord gepleeg. In heelwat gevalle waar kinders weens geweld gesterf het, was die persoon wat die dood veroorsaak het, self ook 'n jeugdige, dikwels ook 'n skoolgaande kind. Daar was heelwat gevalle waar geweld in skole uitbreek het waar dit tot die dood van skoolkinders onderling gelei het.

Behalwe sinnelose geweld teen kinders, is geslagsgeweld steeds nie voldoende aangespreek nie (Anon 'Geslagsgeweld vreet SA se siel' *Volksblad* (2013-11-21) 8). Na die gewelddadige moord op Anene Booyen vroeg in 2013 is navorsing gedoen om vas te stel wat die impak van die opspraakwekkende moord op soortgelyke misdade gehad het. Die resultaat was onverwags: die gruwelike dood van Anene Booyen het niks gedoen om die voorkoms van geslagsgeweld te verminder nie. Daar is veral drie redes vir die verskynsel gegee: (a) die media wat geweld teen vrouens ongesiens laat verbygaan behalwe as dit baie gewelddadig en opspraakwekkend is; (b) die afwesigheid van openbare protes teen die soort misdaad in 'n land wat bekend is vir protesoptogte; en (c) die regering wat steeds te min doen om geweld teen vroue en kinders te keer of om die saak doeltreffend aan te spreek. Die sestien dae-veldtog teen geweld teen vrouens en kinders is eenvoudig nie goed genoeg nie.

In hierdie aantekening word vervolgens maatreëls en hofsake met betrekking tot die Waarheid en Versoeningskommissie, veiligheidsdienste, wapens en terrorisme bespreek.¹

2 Waarheids- en Versoeningskommissie

Die Departement van Justisie en Grondwetlike Ontwikkeling het konsepwysigingsregulasies gepubliseer oor die opgrawe, herbegrawe en simboliese begrafnisse van slagoffers van apartheid (AK 116 in SK 37358 van 2014-02-21). Soortgelyke regulasies was in 2010 gepubliseer. Die doel van die regulasies was om die familie van 500 persone wat verdwyn het en wat nie opgespoor kan word nie, by te staan. Die doel van die voorgestelde regulasies is om familieledede in staat te stel om reinigingseremonies en oorhan-

¹In hierdie joernaal word die belangrikste beleid, wetgewing, verslae en hofbeslissings vir die periode 2013-09-15 tot 2013-04-30 bespreek.

digingseremonies by te woon (reg 3), asook om die nodige diere aan te koop wat in die rituele gebruik moet word (reg 5E). Die vervoertoelaes van familieledede word verder verhoog (reg 4A, 5A en 5B) en dié vir die verskaffing van 'n kis en bykomstighede, mag die Departement moet nie R12 000 oorskry nie (reg 5C). Die opgrawings bring soms nuwe inligting na vore (sien bv Merten 'Richardson was in prison when activists were killed' *The Sunday Independent* (2013-03-17) 5).

3 Veiligheidsdienste

3.1 Polisie

Daar is reeds melding gemaak van polisie-optredes tydens protesoptogte en betogings en die probleme wat daarmee ondervind word. Landwyd kla 37% meer oor die polisie. Baie mense beweer dat dit direk toegeskryf kan word aan die polisiekommissaris se oneffektiewe bestuur en leiding (Red 'Meeste klagte uit Wes-Kaap' *Burger* (2013-10-02) 6). Syfers uit die onafhanklike polisie-onderzoekdirektoraat se jaarverslag vir 2012/2013 toon dat die getal klagtes van 4923 in die vorige boekjaar tot 6728 klagtes toegeneem het. Die Wes-Kaap het die meeste klagtes ontvang (1640), gevolg deur Gauteng (1139), Vrystaat (1010), KwaZulu-Natal (772), Oos-Kaap (708), Limpopo (416), Noordwes (377), Mpumalanga (360) en die Noord-Kaap (306). Altesaam 61% (4131 klagtes) teen SAPD-lede was vir gewone aanranding. Daar was 431 voorvalle van sterftes weens polisie-optrede. Heelwat hiervan was toe te skryf aan die slagting by Marikana in Augustus 2012 (Essop 'Klagte teen polisielede styg, waarsku waghond' *Beeld* (2013-10-02) 2). In 2013 is 187 polisielede in slegs twee maande gearrester vir misdade soos roof, moord, verkragting en korrupsie. (*Legalbrief Today* (2013-09-30)).

Verder is daar bekendgemaak dat die polisie die afgelope twee jaar 1 500 vuurwapens verloor het (Mkhwanazi 'Police lost 1 500 guns over last two years' *The New Age* (2014-03-18) 4). 'n Totaal van 184 van die wapens wat verlore geraak en gesteel was, is egter later weer teruggevind. Die volgende maatreëls word nou ingestel om verdere verliese te verhoed: die toesluit van wapens; die verpligte sertifisering van alle vuurwapens in die polisie se beheer elke twee jaar; gereelde inspeksies en die gereelde toetsing van dienspistole.

Die wantroue in die polisie, wat toenemend uitgespreek word, sowel as die hardhandige optrede tydens optogte, waarna hierbo verwys is, is spesifiek as bedreiging vir die Suid-Afrikaanse menseregtekultuur uitgelig (Mouton 'Cops a human rights threat' *The Times* (2014-01-22) 1). Korrupte polisiebeamptes sowel as die polisie se onvermoë om vreemdelinge geweld effektief aan te spreek is ook verder deur Human Rights Watch uitgelig. Saam hou hierdie faktore 'n groot bedreiging vir menseregte in Suid-Afrika in.

Die ondersoekswerksaamhede van die Kommissie van Onderzoek na die gebeure te *Marikana* (*Commission of Inquiry into the tragic incidents at or near the area commonly known as the Marikana Mine in Rustenburg, North West Province, South Africa*) na die gebeure tydens die periode 11 Augustus tot 16 Augustus 2012, is verleng van 31 Oktober 2013 tot 30 April 2014 (Prok 48 in SK 37001 van 2013-11-01). Die finale verslag moet binne ses weke na voltooiing van die ondersoek aan die President oorhandig word. Die Konstitusionele Hof het 'n aansoek vir regsbystand deur die Marikana-mynwerkers tydens die Kommissie verrigtinge na die verhoorhof terugverwys waarna dié hof beslis het dat die mynwerkers wel op regshulp geregtig is (*Magidiwana v President of the Republic of South Africa and Others* (CCT 100/13) [2013] ZACC 27; 2013 (11) BCLR 1251 (CC); *Magidiwana v President of the Republic of South Africa* (37904/2013) [2013] ZAGPPHC 292; [2014] 1 All SA 76 (GNP)).

Op 24 Augustus 2012 het die Premier van die Wes-Kaap 'n Kommissie van Onderzoek insake bewerings van polisie-oneffektiwiteit in Khayelitsha en verbroekeling van die verhoudinge tussen die gemeenskap en die polisie van Khayelitsha aangestel (Prok 9 in PK7026 van 2012-08-24). Die Provinsiale Kommissie is aangestel kragtens artikel 1(1) van die Wes-Kaapse Kommissiewet 10 van 1998 en artikel 206(3) en (5) (gelees met a 127(2)(e)) van die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996). Die Minister van Polisie en 'n aantal ander belanghebbendes was onsuksesvol in 'n dringende aansoek in die Wes-Kaapse Hooggeregshof om 'n tydelike interdik te bekom vir (a) die opskorting van die uitreiking en afdwinging van dagvaardings teen die SAPD deur die Kommissie en (b) die opskorting van die Kommissie se werksaamhede hangende 'n hersieningsaansoek ten aansien van die regmatigheid van die Kommissie se aanstelling deur die Premier. Die Minister van Polisie het daarna 'n aansoek om appèl en 'n aansoek vir direkte toegang tot die Konstitusionele Hof gerig. In *Minister of Police v Premier of the Western Cape* (CCT 13/13 2013/10/01 [2013] ZACC 33) het die Konstitusionele Hof beslis dat artikel 167(4)(a) van die Grondwet wat uitsluitlike jurisdiksie aan die Konstitusionele Hof in gepaste gevalle, ten aansien van dispute tussen owerheidsorgane toeken, van toepassing is (par [19]–[25]). Met verwysing na artikel 206(3) en (5), gelees met Bylae 4 (Afdeling A), van die Grondwet beslis die Hof (par [26]) dat 'the role of a provincial executive in relation to policing ... is now limited to monitoring, overseeing and liaison functions set up in section 206(3)'. Met inagneming van die verband tussen artikels 206(5) en 127(2)(e) (wat 'n provinsiale premier magtig om 'n Kommissie van Onderzoek aan te stel), bevind die Hof dat die betrokke Provinsiale Kommissie wel regmatig aangestel is, en dat die dwingende bepalings ten opsigte van die verpligting op die SAPD om te reageer op dagvaardings en die verskaffing van getuienis, regsgeldig is (par [43]–[54]). Daar is ook voorts bevind dat die Premier deur die aanstelling van die Kommissie nie in stryd met Hoofstuk 3 (Tussenregeringsverhoudinge) van die Grondwet opgetree het nie (par [61]–[64]).

Artikels 4(2), 4(3) en 14 van die Wet op die Burgerlike Polisie sekretariaat 2 van 2011 het op 1 April 2014 in werking getree. Volgens die mees onlangse Jaarverslag (2012/13) van die Burgerlike Polisie sekretariaat (BKS)² is die Sekretariaat verantwoordelik vir die verskaffing van strategiese en tegniese advies aan die Minister van Polisie, en vir die implementering van burgerlike toesig oor die Wes-Kaap Polisie diens (p 4). Daar is aangedui dat sekere funksies operasioneel geword het, onder meer die monitering van die Wet op Gesinsgeweld 116 van 1998 en aanbevelings gemaak deur die Onafhanklike Polisie Ondersoeksdirektoraat (OPOD) aan die SAPD. Weens finansiële beperkings is die huidige stelsel vir die ontvangs van en ondersoek insake klagtes tans nog onvoldoende. Gedurende die verslagjaar is 44 gemeenskapsveiligheidsforums (GVFs) gestig (p 8).

Kragtens die 2014/2015 jaarlikse Beplanningsraamwerk (*Annual Performance Plan*)³ is die BKS verantwoordelik vir die implementering van die volgende programme: administrasie; Intersektorale koördinasie en strategiese vennootskappe; wetgewing en beleidsontwikkeling; en burgerlike oorsig, monitering en evaluering (p 11–45). Daar word ook verwys na die Nasionale Ontwikkelingsplan (NOP) wat aandui dat daar 'n noodsaak bestaan om veiliger gemeenskappe te bou deur die volgende te prioritiseer: Versterking van die strafregstelsel en die implementering van die 7-punt plan; professionalisering van die SAPD; implementering van holistiese benaderings met betrekking tot veiligheid en sekuriteit (by wyse van gemeenskapsveiligheidsentrums); en uitbreiding van gemeenskapsbetrokkenheid in aangeleenthede wat gemeenskapsveiligheid raak (p 5). Daar word beoog om gedurende die tydperk 2014/2015 'n aantal wetsontwerpe en wysigingswetsontwerpe te finaliseer of ter tafel te lê, onder meer die 'Animal Movement and Produce Bill', 'n hersiene 'SAPS Bill', 'n 'Fire Arms Control Amendment Bill', 'n 'national Key Points Amendment Bill' en die 'Protection of Constitutional Democracy Against Terrorists and Related Activities Amendment Bill'. Regulasies gaan ook uitgereik word ten aansien van forensiese prosedures en die regulering van die private veiligheidsbedryf (p 33). Die volgende beleidsdokumente en navorsingsdokumente sal tydens die finansiële jaar aandag geniet: 'n Witskrif op polisiëring; 'n beleid op reeksmisdade; 'n Witskrif op veiligheid en sekuriteit; 'n beleid op vermindering van hindernisse met betrekking tot die rapportering van geslagsgebaseerde geweldsmisdade; openbare orde polisiëring; die impak van vuurwapenbeheerwetgewing op vuurwapenmisdade; polisiëringstendense; en 'n tussenregeringsverhouding-strategie met betrekking tot die bekamping van bendes (p 31).

²(http://www.policeseecretariat.gov.za/publications/annual_rep.php).

³http://www.policeseecretariat.gov.za/downloads/annual_pfm/annual_perf_plan_201415.pdf.

Die benaming van die Onafhanklike Klagtedirektoraat (OKD) is by wyse van die Wet op Onafhanklike Klagtedirektoraat 1 van 2011 gewysig na die Onafhanklike Polisie Ondersoeksdirektoraat (OPOD). Die strategiese plan 2013/2014 (p 2) stel die visie van OPOD soos volg: 'to promote proper police conduct in accordance with the principles of the Constitution' en as missie 'an effective, independent and impartial investigating and oversight body that is committed to justice and acting in the public interest whilst maintaining the highest standards of integrity and excellence'. Die betrokke Wet fokus ook op die meer ernstige en prioriteitsmisdade gepleeg deur lede van die SAPD en die munisipale polisdienste (p 3).⁴

Daarnaas kan die OPOD ook aangeleenthede wat dui op sistemiese korrupsie binne die SA Polisdienste ondersoek (p 4). Tans bestaan die OPOD uit 'n nasionale kantoor, 9 provinsiale kantore en 8 satellietkantore, en 'n satellietkantoor word tans in die Wes-Kaap opgerig (p 6). Tydens die strategiese beplanningsperiode sal vier programme geïmplementeer word: Administrasie (p 12–13); ondersoek en inligtingsbestuur (p 15); regsdiens (p 17); en voldoeningssonitering en bestuur van belanghebbendes (p 18).

Die regulasies ten aansien van die aanstel van polisereserviste is gewysig (GK 765 in SK 36922 van 2013-10-15).

3.2 *Korrektiewe dienste*

Daar is heelwat probleme by korrektiewe dienste. Eerstens is die naam problematies omdat daar bykans geen 'korreksie' of rehabilitasie in Suid-Afrikaanse gevangenis plaasvind nie. Dit is die geval ten spyte van die feit dat die 2005 Witskrif reeds beklemtoon het dat daar wegbeweeg moes word van 'argaïese strafvorme' en dat rehabilitasie grootskaals moet plaasvind (Herrmannsen "'Correctional" services is a misnomer' *Star* (2014-03-12) 15). Van die ongeveer R19.7 miljard wat aan Korrektiewe Dienste in die nuutste begrotingstoespraak toegeken is, word slegs R1 747 miljard vir rehabilitasie gebruik. Omdat daar nie voldoende fondse vir rehabilitasie is nie, kan daar nie voldoende ondersteuning en programme geloods word nie. Dit is veral afhanklikheidsvormende middels, soos dwelms en alkohol wat problematies is. Dit is ver verwyderd van die nuutste ontwikkelings in die buiteland, veral in Ierland, waar gespesialiseerde rehabilitasie-eenhede in gevangenis daargestel word om veral dwelm- en alkoholverslawing aan te spreek. Omdat hierdie misbruike dikwels met misdaad verbind word, kan misdaad effektief bestry word as die kern van die probleem aangespreek word. Gevangenis personeel is nie baie ondersteunend nie en daar is gevalle waar personeel met die handel in ongewenste produkte in gevangenis verbind word. Die onlangse 'Waterkloof

⁴[http://www.ipid.gov.za/documents/IPID%20Strategic%20Plan%202014%202019%20FOR%20P RINT%20with%20cover%20\(1\).pdf](http://www.ipid.gov.za/documents/IPID%20Strategic%20Plan%202014%202019%20FOR%20P RINT%20with%20cover%20(1).pdf).

twee'-geval het weereens aangetoon dat drank en ander ongewenste produkte in sommige gevalle vrylik beskikbaar is. Drank- en dwelmverwante misdade vind ook steeds in gevangenis plaas. Navorsing toon aan dat tussen 85-90% van misdadigers weer in die gevangenis beland. Dit is dus noodsaaklik dat rehabilitasie groter aandag in Suid-Afrikaanse gevangenis moet geniet.

Die begroting laat nie veel ruimte vir rehabilitasie nie, soos hierbo vermeld. Tog kos dit 'n aansienlike bedrag per gevangene per maand (Essop 'Als nie wel in SA se tronke' *Burger* (2013-10-02) 2). Regstreeks beloop dit R834 per maand per inwoner en onregstreeks R9 000 per maand. Die onregstreekse koste word toegeskryf aan salarisse, akkommodasie en rehabilitasie. 'n Groot aantal gevangenes is verhoorafwagend en baie persone is in gevangenis bloot omdat hulle nie borgtog kan betaal nie. Veilige huisvesting vir diesulkes is van kardinale belang.

Korrupsie onder gevangenispersoneel is steeds 'n probleem. Hoewel aspekte daarvan ook met die swak rehabilitasierekord verbind kan word, is korrupsie in beginsel, op sy eie, 'n groot probleem (Anon 'Prisoners not the only crooks in jail' *Citizen* (2014-02-19) 12). Omkoperij van personeel bly steeds 'n groot uitdaging omdat personeel lae salarisse verdien en in moeilike en gevaarlike omstandighede werk. Korrupsie maak in beginsel die bestuur van korrektiewe dienste en die stelsel as geheel baie moeilik en die rehabilitasie van gevangenes bykans onmoontlik. In die boekjaar 2012/2013 is 251 personeellede ontslaan of na 'n laer rang afgradeer weens werksverwante oortredings. In totaal was daar 2 850 persone wat dissiplinêr verhoor is (Anon 'Prisons require reform, equality' *Citizen* (2014-03-03) 12).

Nie alle gevangenes het die hulpbronne om wagte en personeel om te koop om sodoende 'n beter, gemakliker lewe in die gevangenis te hê nie. In gevalle waar ander gevangenes ongeduldig raak met die 'goeie lewe' wat sommiges vir hulself bewerkstellig, word die reg dikwels in eie hande geneem. Dit lei tot geweld onderling tussen gevangenes wat selfs tot die dood van gevangenes kan lei (Red 'Prisons rot runs deep' *Citizen* (2014-03-06) 12).

Die feit dat daar taamlik min vroue in Suid-Afrikaanse gevangenis is, stel besondere uitdagings aan korrektiewe dienste (Manaleng 'Women in prison: invisible, ignored and neglected' *Saturday Star* (2014-03-08) 8). Die tydperk 2012/2013 was daar in 242 sentra dwarsoor Suid-Afrika 150 608 gevangenes aangehou waarvan 3 380 vroue was. Gevangenis word gewoonlik vir manlike behoeftes gebou en neem nie werklik spesiale eise en omstandighede van vroue in ag nie. Dit is veral gesondheidsdienste wat gebrek ly – Vroue wat geboorte skenk of wie se kinders nog by hulel is, verg spesiale dienste wat dikwels onaangespreek bly. Daar is op hierdie stadium geen oorkoepelende beleidsraamwerk wat die posisie van vrouens in gevangenis aanspreek nie.

Werksomstandighede in die gevangenis is nie ideaal nie. Personeel kla dat dit gevaarlik is, omdat daar te min wagte is vir die aantal gevangenes wat hulle moet bewaak en dat hul dikwels ongewapen hul werk moet verrig (sien Damons

en Motshabi 'Veiligheid bly tronk kwelpunt' *Volksblad* (2013-19-04) 4). Hoewel beide manlike en vroulike bewaarders soortgelyke klagtes het, is dit in die praktyk dikwels vroulike bewaarders wat bedreig word. Daar was ook aanmeldings van verkragtings en gevalle waar bewaarders as gyselaars aangehou is. Bewaarders eis dat meer wagte aangestel word en dat hulle bewapen word (Motshabi 'Tronkwagte voel onveilig' *Volksblad* (2013-09-16) 5).

Die jaarlikse verslag (2012–2013) van die Regterlike Inspekteur vir Korrektiewe Dienste (RIKD) is onlangs in die Parlement ter tafel gelê (<http://judicialinsp.dcs.gov.za/Annualreports/ANNUAL%20REPORT%202012%20-%202013.pdf>). Op 31 Maart 2013 was die totale aantal gevangenes 153 049 (31 Maart 2012: 158 165), bestaande uit 104 670 gevonnise gevangenes (31 Maart 2012: 111 814) en 48 379 verhoorafwagte gevangenes (31 Maart 2012: 46 351) (p 31). Sedert 2009 was daar jaarliks 'n afname in die aantal gevonnise gevangenes (p 36). 93 inspeksies (in 2011–2012 72) en 39 *in loco* ondersoeke het plaasgevind (p 32). Die afgelope aantal jare is gekenmerk deur 'n skerp styging in die aantal klagtes wat ontvang en ondersoek is: 381 924 (2010–2011); 427 717 (2011–2012) en 530 183 (2012–2013) (p 32). Daar was 'n afname in die aantal sterftes: 709 teenoor 852 (2011–2012). Daar is voorts bevind dat die aanmelding van gevalle van geweld deur beamptes van Korrektiewe Dienste onvoldoende was (p 33). 242 DKD Sentrums was in gebruik op 31 Maart 2013 (p 35). Die gevonnise oortreders was soos volg saamgestel: 76 484 manlike volwassenes; 25 527 manlike jeugdige; en 250 manlike kinders teenoor 1 904 vroulike volwassenes; 505 vroulike jeugdige; en geen vroulike kinders (p37). Met uitsondering van die Noord-Kaap-Vrystaat DKD-bestuurseenheid, is DKD sentra in al die ander provinsies oorbevolk (p39–40). 'n Aantal algemene tekortkominge is tydens die 93 inspeksies geïdentifiseer, naamlik onvoldoende infrastruktuur; onvoldoende professionele personeel; onvoldoende rehabilitasie en onderwysgeleentheid; vakatures ten aansien van bewaarders; onvoldoende inligtingstegnologiesestelsels; en onvoldoende nood en ontruimingsplanne (p 42). Daarnaas is die volgende algemene bevindinge gemaak (p. 42): 'Other general findings related to officials were: (a) high rate of absenteeism; (b) dereliction of duties; (c) unhappiness with the shift system; (d) assault by official on inmates and inmate on official; (e) the SAPS showed a dilatory response to thoroughly investigating charges against officials and poor and incomplete investigations led to prosecutors not pursuing criminal charges'. 21 van die 39 ondersoeke fokus op bewerings van ernstige skending van menseregte. In talle gevalle het die betrokke DKD beamptes nie oor die nodige oordeel beskik om opstande en bende-aktiwiteite op die korrekte wyse te hanteer nie, en het hulle buite hulle mandaat opgetree (p 43).

3.3 *Verdediging*

Die Verdedigings Spesiale Rekening Wysigingswet 18 van 2005 het op 1 April 2014 in werking getree (Prok 19 in SK 37443 van 2014-03-20). Die Minister het regulasies uitgevaardig kragtens die Wet op Militêre Veterane 18 van 2011 (GK R122 in SK 37355 van 2014-02-19) ten einde aansoeke vir vergoeding en ander voordele (behuising, medies, begrafniskoste, ens) te reël. Die Minister van Finansies het gratifikasies vasgestel kragtens die Wet op Militêre Pensioene (GK R776 in SK 36924 van 2013-10-18).

Die Departement van Verdediging (DvV) se 2012/13 jaarverslag (<http://www.gov.za/documents/detail.php?cid=390324>) bevat ook inligting met betrekking tot die Departement van Militêre Veterane en verskaf inligting oor 8 programme, naamlik administrasie; ontplooiing; grondgebaseerde verdediging; lugverdediging; maritieme verdediging; militêre gesondheidsondersteuning; verdedigingsintelligensie en algemene ondersteuning (p 37–99). Die volgende wetgewing is in die Parlement ter tafel gelê: 'Defence Law Repeal and Amendment Bill' (wat ten doel het om die verdedigingswette met die Grondwet in ooreenstemming te bring); die Wetsontwerp op Hidrografie (om die stigting van 'n hidrografiekantoor in die SA Vloot te magtig, met as taak die daarstelling van veilige navigasie), en die Wetsontwerp op Militêre Dissipline (wat fokus op 'n regverdige en billike militêre regstelsel) (p 3). Die Verdedigingswerkhervorming is as 'n afsonderlike afdeling binne die DvV gestig om met verloop van tyd alle herstel en instandhoudingswerk te behartig (p 3), wat tans deur die Departement van Openbare Werke gehanteer behoort te word (p14) – maar wat nie tans gedoen word nie (p22). Die Verdedigingsbegroting vir 2012–2013 was R 37 492 954 000, terwyl R 39 944 660 000 vir die boekjaar 2013–2014, en R 42 332 109 000 vir 2014–2015, begroot is (p 8). 'n Addisionele R 63 000 000 is toegeken vir die bekamping van seerowery in die Mosambiekkanaal (in samewerking met die Mosambiekse Weermag) (p 9). Tydens die verslagperiode het die SANW deelgeneem aan internasionale operasies in die Demokratiese Republiek van die Kongo en Soedan, en opleiding verskaf aan die gewapende magte van die Sentraal-Afrikaanse Republiek (p 22).

3.4 *Intelligensiedienste*

Die Elektroniese Kommunikasie Sekuriteits Behoeftentleding Regulasie (GK R62 in SK 37280 van 2014-01-29; GK R70 in SK 37293 van 2014-01-31) is opgestel kragtens artikel 6 van die Wet op Nasionale Strategiese Intelligensie 39 van 1994 is op 29 Januarie 2014 uitgevaardig. Die doel van die regulasies is om elektroniese staatsinligting teen ongemagtigde toegang te beskerm (reg 2(b)). Daar sal bepaal word hoe staatsorgane aan die regulasies moet voldoen (reg 2.6). Daar is ook regulasies uitgevaardig wat verband hou met die aanstelling en werwing van lede van die Intelligensiedienste (GK R63 in SK 37280 van 2014-01-29).

4 Wapens

Die Wet op Gevaarlike Wapens 15 van 2013 het op 2 Januarie 2014 in werking getree (Prok 45 in SK 36949 van 2013-10-21).

Die Nasionale Kommissaris van Polisie het te kenne gegee dat sy van voorneme is om wapens en ammunisie wat aan die staat gelewer is te vernietig (a 136(2) Wet op Beheer van Vuurwapens 60 van 2000 – GK 45 in SK 37267 van 2014-01-28).

Die termyn van die Kommissie van Ondersoek na bedrog, korrupsie, onbehoorlikheid of ongemagtigde optrede ten aansien van strategiese verdedigingsaankope is verleng tot 30 November 2014 (Prok 49 in SK 37002 van 2013-11-04).

Daar is regulasies afgekondig kragtens die Wet op die Beskerming teen Teistering 17 van 2011 (GK 688 in SK 36845 van 2013-09-16). Die hof mag enige lid van die Polisiemag beveel om beslag te lê op 'n wapen onder die beheer of in besit van 'n respondente teen wie 'n beskermingsbevel verlang word. Sodanige wapen moet by die polisiekantoor ingehandig word en moet hanteer word ooreenkomstig artikel 102 of 103 van die Wet op Wapenbeheer 60 van 2000 (reg 9). Die wapen moet by die polisiekantoor gehou word solank as wat die hof dit nodig ag en mag slegs aan die respondente oorhandig word op die voorwaardes wat die hof beveel.

5 Terrorisme

Verskeie entiteite en persone is geïdentifiseer kragtens die Wet op die Beskerming van Konstitusionele Demokrasie teen Terroriste- en Verwante Aktiwiteite 33 van 2004 (Prok 22-24 in SK 37540 van 2014-04-08; Prok 16-18 in SK 37410 van 2014-03-06; Prok 54-56 in SK 37114 van 2013-12-10; Prok 59 in SK 37192 van 2013-12-20; Prok 58 in SK 37152 van 2013-12-18; Prok 50-53 in SK 37024 van 2013-11-14; Prok 40-41 in SK 36857 van 2013-09-20; Prok 38-39 in SK 36846 van 2013-09-18). Die lysie van die Verenigde nasies word gepubliseer op die volgende webwerwe: www.saps.gov.za, www.un.org/sc/committees/1267/AQlist.html en www.un.org/committees/1988/list.html.

Willemien du Plessis (NWU Potchefstroom)
Juanita Pienaar (US)
Nic Olivier (UP)